

УДК 658.15.012.8

СТРУКТУРА СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ*Малик О.В.*

У статті здійснений аналіз фінансової безпеки підприємств в умовах глобалізації. Визначено шляхи підвищення фінансової безпеки підприємств за умов інтеграційних процесів. Розглянуто структуру фінансової безпеки підприємств та основні критерії, які можуть свідчити про її зростання. Запропоновано ряд заходів, які мають здійснюватись на державному рівні для забезпечення належного рівня фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Ключові слова: *фінансова безпека, ризик, державна політика, глобалізація, інтеграція.*

Сучасний етап розвитку продуктивних сил та інтеграційні процеси в економіці вимагають застосування адекватних підходів до розвитку системи фінансової безпеки, що ґрунтуються на нових теоретико-методологічних засадах.

Нестійкий фінансовий стан підприємств є причиною неплатоспроможності, погіршення фінансових показників, що призводить до незапланованих втрат, недосягнення необхідного фінансового результату або банкрутства. Своєчасна оцінка фінансової безпеки підприємств є передумовою запобігання фінансових загроз і негативних фінансових явищ у виробничій діяльності суб'єктів господарювання, захисту їх від фінансових втрат, а в подальшому стабілізації їх діяльності і динамічного розвитку в умовах конкурентного економічного стану. Крім того, наявність загроз фінансовій безпеці підприємств стримує розвиток економіки регіонів. У зв'язку з цим, для стабільного економічного розвитку регіонів та держави в цілому, необхідним є управління станом фінансової безпеки кожного підприємства.

Проблемою забезпечення фінансової безпеки підприємств займалися ряд вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Барановський О.І., Білик М.Д., Берлач А. І., Бланк І.А., Воробйов Ю.М., Горячева К. С., Журавльова І. В., Кириченко О. А., Козаченко Г. В., Кузенко Т. Б., Литовченко О. Ю., Матвійчук Л. О., Судакова О.І. Однак, напрямки та критерії зміцнення фінансової безпеки підприємств в умовах глобалізації та сучасних інтеграційних процесів є ще недостатньо розробленими.

Метою статті є визначення методів підвищення фінансової безпеки підприємств за умов інтеграційних процесів, розгляд структури фінансової безпеки підприємств, основних критеріїв, що можуть свідчити про її зростання, а також розробка ряду заходів, які мають здійснюватись державою для забезпечення належного рівня фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Підвищення фінансової безпеки в умовах глобалізації насамперед передбачає поліпшення основних показників розвитку підприємств, досягнення рівня країн із розвинутою економікою. Для цього необхідно здійснювати постійний аналіз діяльності підприємств та використовувати світовий досвід забезпечення фінансової безпеки підприємств як на державному рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання.

В сучасних умовах інтеграційних процесів державою мають створюватися сприятливі фінансово-економічні умови для підтримки підприємств. По-перше, на державному рівні необхідно розробити ряд стратегічних планових документів щодо зміцнення фінансової безпеки підприємств. Органам державного управління потрібно здійснювати заходи щодо поліпшення фінансової безпеки підприємств, особливо тих, які здійснюють діяльність, пов'язану зі значними ризиками. По-друге, державі доцільно залучати науково-дослідні інститути для створення відповідних відділів та структур, які б займалися постійним відстеженням стану внутрішнього та зовнішнього ринків та розробляли необхідні рекомендації як для органів державного управління, так і для підприємств. Метою таких заходів має бути посилення конкурентних позицій вітчизняних підприємств та захист їх фінансових інтересів. По-третє, потрібно законодавчо закріпити права та механізми захисту прав

підприємств у випадку дискримінаційних дій щодо них.

При розробці ефективної програми державного сприяння підвищенню фінансової безпеки та конкурентоспроможності підприємств слід враховувати недосконалість нормативно-правової, методичної та методологічної баз. Насамперед, недостатньо обґрунтованою є сама категорія фінансової безпеки. Крім того, недосконалою є методика визначення рівня фінансової безпеки підприємств та чинників, що визначають її, особливо в умовах глобалізації економіки.

Для створення позитивного клімату у сфері фінансової безпеки для промислових підприємств в Україні необхідно забезпечити гармонізацію вітчизняного законодавства із загальноприйнятими міжнародними нормами. Це значно покращить інвестиційний клімат, спростить доступ вітчизняних підприємств на іноземні ринки, розширить їх конкурентні переваги, а також підвищить рівень прозорості у підприємницькій діяльності.

Вдосконалення нормативно-правової бази дасть змогу знизити витрати підприємств шляхом підвищення якості державного управління, збалансування митно-тарифної політики, спрощення зовнішньо-торгівельної діяльності, вдосконалення процедур ліцензування, сертифікації та стандартизації.

Діяльність державних органів управління в галузі поліпшення фінансової безпеки підприємств має бути спрямована як на активізацію підприємницької діяльності, так і на підвищення їх конкурентоспроможності.

Україна має скористатись також досвідом більшості розвинених держав та усунути відповідно недолік власної державної політики, а саме – делегувати повноваження розвитку підприємництва на місцевий рівень. Це доцільно у зв'язку з тим, що місцеві органи самоврядування об'єктивно мають більше можливостей проводити ефективну політику підтримки та розвитку підприємництва, оскільки глибше усвідомлюють проблеми та специфіку розвитку бізнесу у регіоні. У зв'язку із цим, має бути здійснене раціональне розмежування функцій між центральними, регіональними та місцевими органами влади із наданням відповідних повноважень місцевому самоврядуванню при збереженні за центральними державними органами регулятивних функцій.

Для мінімізації ризиків та максимального використання переваг вітчизняних промислових підприємств від інтеграційних процесів, державі слід проводити виважену політику, яка включатиме наступні складові: удосконалення політики державного регулювання промислових підприємств, стимулювання внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних підприємств, удосконалення процедур стандартизації та сертифікації продукції, сприяння експорту, спрямоване на відкриття іноземних ринків для вітчизняних промислових підприємств. Реалізація таких заходів дозволить не лише мінімізувати негативні соціально-економічні наслідки глобалізаційних процесів, але й значно укріпити конкурентні позиції вітчизняних підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

З метою зміцнення конкурентоздатності вітчизняних підприємств та посилення їх фінансової безпеки, державі доцільно також здійснювати ефективну політику субсидування, основними напрямками якої мають бути: державна підтримка інвестиційної діяльності, допомога у науково-дослідній, маркетинговій діяльності, підвищення якості управління, сприяння підвищенню рівня кваліфікації працівників промислових підприємств.

Таким чином, основними шляхами підвищення фінансової безпеки підприємств в Україні мають бути наступні (рис. 1):

Для можливості постійного відстеження фінансового стану підприємств та з метою підтримання фінансової безпеки та конкурентоздатності на належному рівні, доцільно розробляти та удосконалювати критерії оцінки стану фінансової безпеки підприємств.

Сьогодні, в умовах глобальної конкуренції, питання оцінки рівня фінансової безпеки підприємств є досить актуальним, оскільки критерії підвищення фінансової безпеки досі залишаються дискусійними. Основним критерієм оцінки стану фінансової безпеки на підприємстві є чистий прибуток. На його основі виводять ряд показників, що кількісно характеризують стан фінансової безпеки. Враховуючи те, що фінансова безпека є складною категорією, яка включає в себе чимало елементів, доцільно проводити оцінку по кожній складовій фінансової безпеки окремо, а потім формувати інтегральний показник.

Рис. 1 – Шляхи підвищення фінансової безпеки підприємств*

* – складено автором з використанням джерел [8; 1; 5]

Огляд джерел [2; 3; 7; 6] дав можливість встановити, що на сьогодні в економічній літературі не існує єдиної точки зору щодо складових структури фінансової безпеки. Так, Бланк І.О. виділяє у складі фінансової безпеки підприємства такі складові, як: фінансова безпека інвестиційної діяльності, фінансова безпека кредитної діяльності, фінансова безпека емісійної діяльності, фінансова безпека інноваційної діяльності [2, с.68]. Дещо інакше структурує фінансову безпеку підприємства Горячева К. С. Вона вважає доцільним віднести до функціональної структури фінансової безпеки бюджетну, грошово-кредитну, валютну, банківську, фондову, страхову складові [3, с. 5]. Судакова О.І. відносить до складу фінансової безпеки підприємства наступні структурні складові: бюджетну, грошово-кредитну, валютну, банківську, інвестиційну, фондову, страхову [7, С. 142].

Матвійчук Л. О. у структурі фінансової безпеки, окрім бюджетної, банківської, страхової, фондової та інвестиційної складових, виділяє також зовнішньоекономічну складову та розмежовує грошову та кредитну складові безпеки [6, С. 195].

Проаналізувавши погляди науковців щодо структуризації фінансової безпеки підприємств, ми пропонуємо виділяти такі функціональні складові: бюджетна безпека, грошово-кредитна, зовнішньоекономічна, банківська, страхова, фондова, інвестиційна, інформаційна (рис. 2).

Грошово-кредитна складова регулює відносини, що виникають при готівкових та безготівкових розрахунках. Основними критеріями зниження фінансової безпеки тут можуть бути порушення платіжної дисципліни контрагентів, надмірна кредиторська та дебіторська заборгованості.

Зовнішньоекономічна складова фінансової безпеки має місце при здійсненні експортно-імпорتنих операцій. До основних критеріїв проблемного стану у фінансовій складовій безпеки тут можна віднести скорочення обсягів продажів по експортно-імпорتنих операціях, значне зростання кредиторської заборгованості по експортно-імпорتنих операціях, несвоєчасна оплата товарів, робіт, послуг іноземними партнерами.

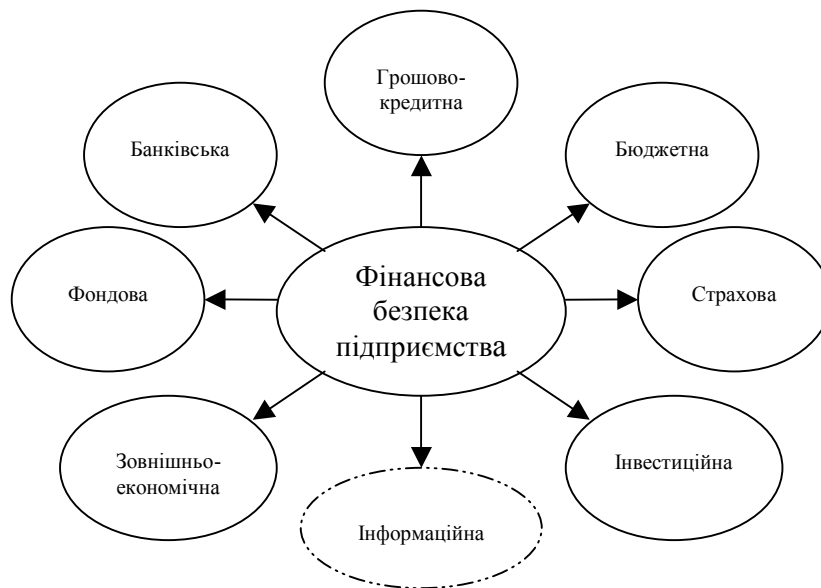

Рис. 2 – Функціональна структура фінансової безпеки підприємства *

* – складено автором з використанням джерел [2; 3; 7; 6]

Бюджетна складова регулює питання взаємовідносин підприємства із бюджетом з приводу сплати податків та зборів, отримання бюджетних кредитів та бюджетного фінансування, відшкодування податку на додану вартість, отримання податкового кредиту. Критеріями проблемного стану фінансової безпеки тут є порушення платіжної дисципліни, зростання дебіторської чи кредиторської заборгованості по розрахунках з бюджетом, збільшення податкового навантаження.

Банківська складова фінансової безпеки спрямована на врегулювання фінансових відносин, що виникають між підприємствами та банківськими установами з приводу кредитних та депозитних операцій. Критеріями загроз для цієї складової є збільшення відсоткових ставок за кредитами та зменшення дохідності депозитного портфеля.

Фондова складова направлена на врегулювання питань, пов'язаних із випуском та продажем підприємством власних цінних паперів та купівлею ним акцій, облігацій інших підприємств. Критеріями погіршення фінансової безпеки для даної складової є зниження ринкової вартості підприємства, втрата власниками контрольного пакету акцій, недостатній обсяг реалізації емітованих цінних паперів.

Страхова складова фінансової безпеки передбачає врегулювання відносин між підприємствами та страховими компаніями з приводу страхування майнових, фінансових ризиків, страхування відповідальності, страхування персоналу підприємства. Негативними проявами у даній сфері, що можуть вплинути на зниження рівня фінансової безпеки, можуть бути неотримання страхових відшкодувань у випадку настання страхового випадку, зростання кредиторської заборгованості по розрахунках із страховими компаніями.

Інвестиційна складова регулює питання діяльності підприємства в інвестиційній сфері і пов'язана із капітальними вкладеннями у розвиток підприємства. Критеріями ризикового становища фінансової безпеки у цій складовій є неможливість залучення достатнього обсягу інвестиційних вкладень, зниження інвестиційної привабливості підприємства.

Сьогодні діяльність у сфері бізнесу відбувається в інформаційній сфері і носить інформаційний характер. Це пов'язано із тим, що управління фінансами зараз базується на автоматизованих системах управління, на використанні ряду програмних продуктів. У зв'язку з цим виникає проблема вирішення завдань забезпечення інформаційної безпеки, від якої напряму залежить фінансова безпека підприємств.

Інформаційна складова безпеки має забезпечувати захист інформації, що становить комерційну таємницю, регулювати питання впровадження та оновлення програмного забезпечення підприємства. Критеріями небезпек для даної складової фінансової безпеки можуть бути хакерські та вірусні атаки, витік конфіденційної інформації через працівників, старіння програмних продуктів.

Критерії рівня фінансової безпеки повинні входити до складу показників, що відображають стан кожної із структурних складових фінансової безпеки. У той же час, критерії фінансової безпеки підприємства мають містити показники фінансового стану підприємства, від якого напряму залежить фінансова безпека.

У залежності від характеру діяльності, для кожного конкретного підприємства можуть використовуватися одночасно не всі критерії фінансової безпеки, а лише певний набір показників, що відповідають структурі фінансової діяльності підприємства.

Крім того, про зростання фінансової безпеки можуть свідчити такі критерії як: високий рівень фінансової ефективності роботи підприємства, достатній рівень фінансової стійкості та незалежності; технологічна незалежність підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу; висока ефективність менеджменту підприємства, оптимальність та ефективність його організаційної структури; високий рівень кваліфікації персоналу підприємства та його інтелектуального потенціалу; якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства; забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці та досягнення високого рівня інформаційного забезпечення діяльності усіх його служб та підрозділів; забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна та комерційних інтересів [4, с. 135–136].

У цілому, основним критерієм та індикатором фінансової безпеки підприємств є обсяг продажів. Про те, що фінансова безпека підприємства знаходиться під загрозою, може свідчити зниження обсягів продажу нижче такого обсягу, якому відповідає точка беззбитковості підприємства. Тому, для можливості прийняття оперативних рішень щодо забезпечення фінансової безпеки, необхідно проводити постійний моніторинг та відстеження збутової діяльності, здійснювати розрахунки відповідності фактичних обсягів продажу із плановими.

Отже, вихід України на світові фінансові ринки в умовах фінансової глобалізації є надзвичайно складним та небезпечним процесом. Тому кожен крок на шляху інтеграції має бути ретельно продуманим. Це потребує підготовки кваліфікованих та високопрофесійних фінансистів на всіх рівнях, починаючи від підприємств, і закінчуючи центральними державними органами влади. Проте, головна роль має відводитись державі, її грамотній фінансовій політиці. І поки в Україні не буде забезпечена політична стабільність, важко очікувати стабільного економічного зростання та підвищення фінансової безпеки підприємств. А в цьому і реалізуються заходи держави, спрямовані на забезпечення належної фінансової безпеки підприємств та країни загалом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у статті визначено методи підвищення фінансової безпеки підприємств за умов інтеграційних процесів, що дадуть змогу мінімізувати ризики, посилити конкурентні позиції вітчизняних підприємств, захистити їх від фінансових втрат та створять умови для максимального використання переваг від інтеграційних процесів. Також розглянуто підходи до структуризації та уточнено складові фінансової безпеки підприємств. У результаті цього за кожною складовою фінансової безпеки було виділено основні критерії, що відображають стан кожної із структурних складових і можуть свідчити про зростання чи зниження рівня фінансової безпеки в цілому. Крім того, зроблено низка заходів, які мають здійснюватись державою для забезпечення належного рівня фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берлач А. І. Безпека бізнесу : навчальний посібник / А. І. Берлач. — К. : Університет «Україна», 2007. — 280с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с.
3. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореферат дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / К.С. Горячева; Київський національний університет технологій та дизайну. — К., 2006. — 16 с.

4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко — К. : Лібра, 2003. — 280 с.
5. Кузенко Т.Б. Фінансова безпека підприємств / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов, О. Ю. Литовченко. — Харків : ХНЕУ, 2010. — 300 с.
6. Матвійчук Л.О. Структура системи фінансової безпеки в управлінні підприємством / Л. О. - Матвійчук // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — №6. — С.194–197.
7. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. — 2008. — № 9. — С. 140–148.
8. Фінанси підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення : монографія / [І. В. Журавльова, О. М. Ястремська, Л. О. Макаренкова, Т. Б. Кузенко, С. В. Добринь, Н. В. - Сабліна, І.Л. Латишева, О. Ю. Литовченко, А. Б. Коренева, В. С. Хвостенко, О. В. Слущка] ; за заг. ред. к.е.н., проф. І. В. Журавльової. — Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. — 428 с.

УДК 330.131.7:336.77

МЕХАНІЗМ РОЗРАХУНКУ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЛІМІТІВ НА РИНКУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Семко В.М.

Досліджено економічну сутність та процес встановлення лімітів на міжбанківські операції. Обґрунтовано доцільність використання методики розрахунку лімітів, яка базується на ринкових індикаторах стану фінансової установи.

Ключові слова: ринок міжбанківського кредитування, ліміт, методика розрахунку ліміту, фінансовий стан банку

У діяльності банківської системи процес міжбанківського кредитування займає важливе місце. Банківські установи, які нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності, завдяки можливості оперативного одержання коштів. Особливий акцент у процесі міжбанківського кредитування робиться на процедурі аналізу кредитоспроможності банків і встановлення обґрунтованих лімітів на міжбанківські операції з метою мінімізації кредитного ризику. Завдяки проведенню ефективної лімітної політики банкам вдається уникнути надмірної концентрації, обмежити й мінімізувати фінансові втрати, диверсифікувати свої портфелі й забезпечити стабільні доходи.

Питанням дослідження сутності ліміту та методик розрахунку ліміту кредитування на банк-контрагент присвячені праці таких учених і фахівців: А. Буздаліна, О. Плешивцева, Ю. Никишева, Д. Місюліна, О. Козака, І. Волошина, В. Четверикова. Віддаючи належне їх напруженню, водночас на сьогоднішній день не існує єдиної точки зору при визначенні категорії «ліміт на міжбанківський кредит» та універсальної методики розрахунку ліміту на міжбанківські операції. У зв'язку з цим вітчизняні банківські установи, діючи в рамках стратегії управління ризиками кредитування, впроваджують різні внутрішні методики. Незважаючи на помилки та недоліки, присутня єдина мета, яка полягає у зменшенні ризику невиконання банком-контрагентом своїх зобов'язань вчасно і в повному обсязі, а основним інструментом зниження такого ризику є встановлення лімітів на міжбанківські операції. Тому метою даної статті є виявлення основних аспектів розрахунку лімітів на міжбанківські операції з метою адекватної оцінки кредитних ризиків за портфелем міжбанківських кредитів та пошук оптимальної методики розрахунку лімітів, яка б найбільш адекватно оцінювала кредитні ризики.

У процесі проведеного дослідження встановлено, що під поняттям «ліміт на міжбанківський кредит» розуміють максимально-допустимий розмір одного типу кредитної операції, яку може про-